

DREPTUL LA VOT AL PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

ANNA MARIA NEAGOE*

Abstract:

The right to vote is a fundamental right of every citizen. The Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD), the legal instrument that applies human rights to disability, requires states to guarantee to the persons with disabilities the right to vote, stand for election and be elected, including the possibility of effectively and fully benefit from them, without discrimination and on an equal basis with others, directly or through freely chosen representatives. This means ensuring that voting procedures are adequate, accessible, easy to understand and use, protecting the rights of persons with disabilities to vote by secret vote, guaranteeing the free expression of the will of persons with disabilities as electors, in which case they should allow assistance in voting by a person chosen by them.

Keywords: right to vote, persons with disabilities, the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, accessibility.

Résumé:

Le droit de vote est un droit fondamental de tout individu. La Convention relative aux Droits des Personnes Handicapées, l'instrument légal d'application des droits de l'homme aux personnes handicapées, demande aux Etats de garantir à ces personnes le droit de vote, d'être élu, y compris la possibilité de jouir effectivement et pleinement de ce droit, sans discrimination et sur la base de l'égalité avec les autres, directement ou par des représentants librement choisis. Cela signifie que les procédures de vote soient adéquates, accessibles, facilement compréhensibles et applicables, qu'elles protègent les droits des personnes handicapées de voter par vote secret et qu'elles garantissent la libre expression de la volonté des personnes handicapées en tant qu'électeurs, leur permettant dans certains cas de se faire assister par une personne de leur choix.

Mots-clés: droit de vote, personnes handicapées, la Convention relative aux Droits des Personnes Handicapées, accessibilité.

---

* Dr., e-mail: anna_neagoe@yahoo.com

1. Introducere

Evoluția legislației din domeniul drepturilor civile și politice pentru persoanele cu dizabilități a determinat evoluția paradigmelor juridice naționale, de la legislația bazată pe acordarea de beneficii la cea a drepturilor. Această nouă dimensiune a legii dizabilității a reprezentat un punct de reper important în calea spre recunoașterea drepturilor omului pentru persoanele cu dizabilități, un drum pe care tot mai multe guverne par a fi dispuse să-l parcurgă¹.

2. Standarde internaționale și europene în materie de drepturi politice

Dreptul la vot are o istorie îndelungată și destul de controversată. Astfel, articolul 21 din Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) proclamă solemn dreptul oricărei persoane „de a lua parte la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin reprezentanți liber aleși.(...) Voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat și trebuie să fie exprimată prin alegeri nefalsificate, care să aibă loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal și exprimat prin vot secret sau urmând o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului”.

Dreptul la vot a devenit obligatoriu din punct de vedere legal odată cu includerea sa în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice² care, la articolul 25 recunoaște oricărui cetățean „dreptul și posibilitatea, fără discriminare (...) și fără restricții nerezonabile, de a participa la conducerea treburilor publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși, de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu un scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorilor (...)”.

Există totuși o contradicție între principiul votului universal și recunoașterea dreptului și posibilității oricărui cetățean de a alege, fără restricții nerezonabile. Această neconcordanță poate fi explicată prin faptul că la momentul adoptării Pactului, majoritatea statelor considerau că dreptul de vot pentru persoanele aparținând unor grupuri sau categorii – inclusiv străini, copii și

¹ A se vedea Degener T., Quinn G., „A Survey of International, Comparative and Regional Disability Law Reform”, în *Disability Rights Law and Policy, International and National Perspectives*, Transnational Publishers, 2002, www.dredf.org.

² Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1976, cf. art. 49, pentru toate dispozițiile cu excepția celor de la art. 41; la 28 martie pentru dispozițiile de la art. 41. România a ratificat Pactul la 31 octombrie 1974 prin Decretul nr. 212, publicat în „Buletinul Oficial al României”, partea I, nr. 146 din 20 noiembrie 1974.

minori, persoane lipsite de capacitate juridică sau infractori condamnați – poate fi restricționat, nereprezentând o violare a votului universal.

La nivel regional, dreptul la vot a fost inclus și în primul Protocol adițional la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale³ care, la articolul 3 stabilește pentru state angajamentul „de a organiza, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condiții care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ”.

În materia dreptului la vot, se aplică, de asemenea, Carta Drepturilor Fundamentale (2000) a Uniunii Europene și Tratatul Uniunii Europene. Articolele 39-40 din Cartă garantează oricărui cetățean dreptul de a vota în cadrul alegerilor locale și a celor pentru Parlamentul European, în statul membru în care acesta își are reședința, în aceleași condiții ca și resortisanții acestui stat.

Dreptul la vot trebuie interpretat în coroborare cu articolul 10 din Tratatul Uniunii Europene și articolul 22 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene. Așa cum este prevăzut la articolul 22 al Tratatului de Funcționare a Uniunii Europene, orice cetățean al Uniunii care își are reședința într-un stat membru și care nu este resortisant al acestuia are dreptul de a vota la alegerile locale cât și la cele pentru Parlamentul European în statul membru în care își are reședința în aceleași condiții ca și resortisanții acelui stat.

Așadar, dreptul la vot este protejat din punct de vedere legal de instrumentele internaționale și europene. Conform legislației generale privind drepturile omului, dreptul de vot nu este un drept absolut, iar în unele cazuri, în special în cele de incapacitate, poate să fie limitat.

3. Instrumente internaționale și europene privind dreptul la vot pentru persoanele cu dizabilități

Articolul 29 din Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CDPD)⁴ garantează persoanelor cu dizabilități drepturi politice și posibilitatea de a beneficia de acestea, în condiții de egalitate cu ceilalți, statele angajându-se să se asigure că persoanele cu dizabilități au dreptul și oportunitatea de a vota.

Dreptul de a vota este de importanță crucială pentru asigurarea egalității de șanse pentru persoanele cu dizabilități și participarea lor deplină și efectivă și includerea în societate. Prin exercitarea acestuia, persoanele cu dizabilități

³ Semnat la Paris, 20.III.1952,

⁴ Adoptată la New York de Adunarea Generală a ONU la 13 decembrie 2006, deschisă spre semnare la 30 martie 2007 și semnată de România la 26 septembrie 2007; România a ratificat CDPD prin Legea nr. 221/2010, publicată în M. Of., partea I, nr. 792 din 26 noiembrie 2010.

își afirmă autonomia lor individuală, care include libertatea de a lua propriile decizii, precum și dreptul de a fi recunoscute ca persoane în fața legii.

Așa cum este menționat la lit. a) a articolului 29, persoanele cu dizabilități au nu numai dreptul, ci, de asemenea, „oportunitatea” de a vota, documentul stabilind pentru statele părți obligația de a garanta, prin adoptarea de măsuri pozitive, că toate persoanele au posibilitatea de a-și exercita efectiv dreptul de vot.

Prin urmare, nu este suficientă recunoașterea formală a dreptului la vot al persoanelor cu dizabilități, statele au, de asemenea, obligația de a se asigura că persoanele cu dizabilități sunt cu adevărat în măsură să-și exercite dreptul de a vota, prin:

- asigurarea de proceduri, facilități și materiale de vot adecvate, accesibile și ușor de înțeles și utilizat;

- protejarea dreptului persoanelor cu dizabilități de a vota prin vot secret, fără intimidare, de a candida la alegeri, de a deține efectiv un mandat ales și de a îndeplini orice funcție publică, la orice nivel guvernamental, facilitând utilizarea tehnologiilor noi și de asistare, acolo unde este cazul;

- garantarea exprimării libere a voinței persoanelor cu dizabilități ca electori și în acest scop, dacă este cazul, la solicitarea acestora, permisiunea de asistare la vot de către o persoană, la alegerea lor;

Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, în Comentariul general nr. 2 (2014) cu privire la articolul 9 (Accesibilitatea) din CDPD a concluzionat că persoanele cu dizabilități nu și-ar putea exercita drepturile garantate de articolul 29 (Participarea la viața politică și publică) „dacă statele părți nu s-au asigurat că procedurile, structurile și materialele electorale sunt adecvate, accesibile și ușor de înțeles (...) În caz contrar, persoanele cu dizabilități sunt private de dreptul lor de a participa la procesul politic în condiții de egalitate.”⁵ De asemenea, în Comentariul general nr. 1 (2014) cu privire la articolul 12 din Convenție, Comitetul a subliniat că „pentru a realiza pe deplin recunoașterea egală a capacității juridice în toate domeniile vieții, este important să se recunoască capacitatea juridică a persoanelor cu dizabilități la viața publică și politică” – „capacitatea unei persoane de a lua decizii nu poate justifica nicio excludere a persoanelor cu dizabilități de la exercitarea drepturilor lor politice, inclusiv a dreptului de vot”⁶.

⁵ A se vedea Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, Comentariul general nr. 2 (2014), CRPD/C/GC/2, pct. 43.

⁶ A se vedea Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, Comentariul general nr. 1 (2014), CRPD/C/GC/1, pct. 48; traducerea în limba română pe <http://www.crj.ro/wp-content/uploads/2018/01/CRPD-Comentariu-General-art-12-RO.pdf>

La rândul ei, *Strategia europeană 2010-2020 pentru persoanele cu dizabilități: un angajament reînnoit pentru o Europă fără bariere*⁷, adoptată ca strategie globală menită să creeze, până în 2020, o Europă fără obstacole pentru persoanele cu dizabilități are drept obiectiv general acela de a oferi persoanelor cu dizabilități capacitatea de a se bucura de drepturi depline și de a beneficia complet de participarea la viața socială și economică europeană. Strategia se axează pe eliminarea barierelor, Comisia angajându-se să ia măsuri referitoare la accesibilitatea la votare pentru a înlesni exercitarea drepturilor electorale ale cetățenilor UE.

La nivelul Consiliului Europei Comitetul de Miniștri a adoptat o serie de documente care fac referire la participarea persoanelor cu dizabilități la viața politică și publică. În acest sens amintim de Recomandarea Rec (2006)⁵ prin care se afirmă că participarea la viața politică și publică și la procesul democratic este esențială pentru dezvoltarea și menținerea unei societăți democratice. Totodată, prin document se recunoaște că persoanele cu dizabilități ar trebui să aibă posibilitatea de a influența destinul comunității în care trăiesc, fiind important ca acestea să-și poată exercita dreptul la vot.

De asemenea, prin Recomandarea (2011)¹⁴ a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la participarea persoanelor cu dizabilități la viața politică și publică⁹ este subliniată importanța continuării eforturilor pentru atingerea obiectivelor stabilite de Linia de acțiune nr. 1 „Participarea la viața politică și publică” din „Planul de acțiune 2006-2015 pentru promovarea drepturilor și a deplinei participări a persoanele cu dizabilități în societate”, scopul acesteia fiind de a realiza egalitatea deplină în participarea la alegeri și de reprezentare a tuturor membrilor societății în organele decizionale, pentru a se asigura că diversitatea de opinii și nevoi este luată în considerare în legislația și în politica de dezvoltare națională, regională și locală.

Pentru a asigura exercitarea dreptului la vot în condiții de egalitate cu ceilalți, statele sunt obligate să adopte măsuri legislative adecvate pentru a asigura:

⁷ A se vedea Zlătescu. M. I., Neagoe. A., Vida C. I. și alții, *Nediscriminare, Autonomie, Incluziune*, IRDO, București, 2012, pp. 191-205.

⁸ *Recomandarea (2006)5 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre ale Consiliului Europei cu privire la Planul de Acțiune pentru promovarea drepturilor și a deplinei participări a persoanelor cu dizabilități în societate: Îmbunătățirea calității vieții persoanelor cu dizabilități în Europa 2006-2015*, adoptată la 5 aprilie 2006.

⁹ Adoptată de Comitetul de Miniștri la 16 noiembrie 2011; a se vedea Zlătescu. M. I., Neagoe. A., Vida C. I. și alții, *Nediscriminare, Autonomie, Incluziune*, IRDO, București, 2012, pp. 134-148.

a) Drepturi și oportunități egale, prin eliminarea restricțiilor privind capacitatea juridică, eliminarea testelor de vot, introducerea unor prevederi legale relevante, forme specifice de asistență, creșterea gradului de conștientizare și de finanțare, acces egal la justiție și protecție legală, în condiții de egalitate cu ceilalți, în caz de încălcare a drepturilor.

b) Accesibilitatea spațiilor, bunurilor și serviciilor, procedurilor, regulilor, informațiilor și comunicațiilor. Imposibilitatea de a garanta accesibilitatea prin intermediul Design-ului Universal și a adaptării rezonabile, ar încălca drepturile și demnitatea persoanelor cu dizabilități, precum și principiile egalității, non-discriminării și egalității.

c) Nediscriminare în exercitarea capacității juridice, sprijinind și asigurând, la solicitare, nevoile de asistență a persoanelor cu dizabilități în exercitarea capacității lor juridice în diferite aspecte ale vieții, în special atunci când își exercită dreptul la vot, care este un drept universal.

d) Asistență în procesul decizional și libera alegere de către persoanele cu dizabilități, în cazul în care acestea au nevoie de asistență, în scopul de a vota sau a-și exprima opinia, prin posibilitatea de a fi însoțite de o persoană, la alegerea lor. „Asistență” în acest caz înseamnă a ajuta persoanele cu dizabilități să-și exprime propria decizie, și nu a decide în locul lor. În situația în care călătoria spre secțiile de votare convenționale este un obstacol major în calea participării politice a persoanelor cu dizabilități, statele au obligația de a introduce mecanisme alternative pentru a le permite acestora de a vota prin alte mijloace.

e) Educația și formarea profesională în ce privește participarea democratică – combaterea stereotipurilor între toți membrii societății este o sarcină care ar trebui să fie abordată prin intermediul unor programe de formare și campanii de sensibilizare. Fiecare persoană implicată în activități legate de public, în legătură cu viața politică sau publică ar trebui să beneficieze de instruire/formare continuă. Persoanele cu dizabilități, însele, atât copiii cât și adulții, ar trebui să obțină și să dezvolte încrederea în sine pentru a avea propriile lor decizii și pentru a realiza propriul potențial și capacități în viața publică și politică.

Un alt document important este și Declarația Comisiei de la Veneția de revizuire a Codului bunelor practici în materie electorală privind participarea

persoanelor cu dizabilități la alegeri (2011)¹⁰, care, în scopul de a asigura persoanelor cu dizabilități exercitarea dreptului la vot și participarea la viața publică și politică ca reprezentanți electorali pe baze egale cu ceilalți cetățeni, completează principiile precedentului Cod de bune practici al Comisiei, din 2002.

Astfel, în privința sufragiului universal, pentru a se asigura că persoanele cu dizabilități nu pot fi discriminate în privința exercitării drepturilor lor democratice, procedurile de vot și facilitățile trebuie să fie accesibile acestora și să permită, atunci când este nevoie, asigurarea asistenței la vot, cu respectarea principiului în care procesul de vot trebuie să fie individual.

În ceea ce privește obligația de a permite alegătorilor să cunoască lista și candidații ce candidează la alegeri, autoritățile publice trebuie să se asigure că informația dată este disponibilă și accesibilă în toate formatele alternative necesare, ușor de citit și de înțeles, respectând principiul adaptării rezonabile.

Dreptul persoanelor cu dizabilități de a vota prin vot secret trebuie să fie protejat, *inter alia*, prin garantarea exprimării libere a dorinței lor ca alegători și, în acest scop, unde este necesar, la cererea lor, folosirea tehnologiilor de asistență și/sau asistarea la votare de către o persoană, la propria alegere, în condițiile în care există siguranța că persoana aleasă nu exercită o influență necuvenită.

4. Principalele aspecte legate de realizarea efectivă a dreptului la vot de către persoanele cu dizabilități în Uniunea Europeană

Împreună cu Rețeaua academică a experților europeni în dizabilitate (ANED), și susținută de Comisie, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) a dezvoltat indicatori privind dreptul la participare politică a persoanelor cu dizabilități, datele colectate arătând că persoanele cu dizabilități participă activ la viața politică.

Spre exemplu, numărul de persoane cu dizabilități grave care nu au votat la alegerile naționale a fost de 20,6%, comparativ cu 17,4% dintre persoanele fără dizabilități. Rata de persoane cu dizabilități care au participat la o reuniune a unui sindicat, un partid politic sau o acțiune politică în UE a fost de 5,5% pentru persoanele cu dizabilități grave cu vârste peste 18 ani, în comparație cu 8,4% pentru persoanele fără dizabilități.¹¹

¹⁰ Adoptată de Comisia de la Veneția la cea de a 89-a sesiune plenară, 16-17 decembrie 2011, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)045-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)045-e)

¹¹ Comisia Europeană, *Report on the implementation of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) by the European Union*, p.37

Participarea la viața publică și politică, prin exercitarea dreptului de vot este un aspect crucial al vieții independente pentru persoanele cu dizabilități.¹²

Cu toate acestea, provocări semnificative pentru participarea în condiții egale cu ceilalți rămân: obstacole juridice; medii inaccesibile; lipsa de informare privind dreptul la participare politică; oportunități limitate pentru participare; și absența unor date fiabile și comparabile.¹³

Potrivit articolului 29 din CDPD statele trebuie să garanteze persoanelor cu dizabilități exercitarea efectivă și egală a dreptului de a vota și de a fi ales, nefiind astfel prevăzută nicio restricție rezonabilă sau vreo excepție pentru niciun grup de persoane cu dizabilități. Orice excludere sau limitare a dreptului la vot pe criterii de dizabilitate, psihosocială sau intelectuală, percepută sau reală reprezintă o discriminare în sensul articolului 2 din Convenție. Cu toate acestea, în cazul dizabilității intelectuale limitarea dreptului la vot a fost argumentată prin faptul că o astfel de restricție nu se bazează pe dizabilitate în sine, ci mai degrabă pe lipsa de capacitate juridică. Un astfel de argument este în contradicție cu prevederile Convenției care recunoaște că persoanele cu dizabilități se bucură de capacitate juridică, în condiții de egalitate cu ceilalți, în toate aspectele vieții (art. 12, pct.2), dispoziție care nu prevede niciun fel de excepție, ci doar solicită statelor luarea tuturor măsurilor adecvate pentru a se asigura accesul persoanelor cu dizabilități la sprijinul de care ar putea avea nevoie în exercitarea capacității lor juridice (art. 12, pct. 3). Așadar, interzicerea sau restricția capacității juridice în cazul dizabilităților mentale sau psihice constituie o încălcare a obligațiilor prevăzute la articolul 12 din CDPD.¹⁴

Dintre toate statele membre ale Uniunii Europene care au ratificat CDPD, Malta este singurul stat care a ridicat rezervă privind articolul 29 lit. a), afirmând că va continua să aplice propria legislație electorală, fără intenția de a o modifica, legislație ce cuprinde dispoziții conform cărora, persoanele cu dizabilități care au nevoie de asistență pentru a vota, votează în cabina de vot, în fața unor asistenți împuterniciți, deși CDPD stabilește obligația statelor de a întreprinde toate măsurile care să asigure exercitarea drepturilor politice

¹² A se vedea FRA, *Choice and control: the right to independent living*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2012, disponibil la http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/2129-FRA-2012-choice-and-control_EN.pdf

¹³ A se vedea FRA, *The right to political participation of persons with disabilities: Summary*, Luxembourg, Publications Office, 2014, disponibil la http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-political-participation-persons-disabilitiessummary_en.pdf.

¹⁴ A se vedea FRA, *The right to political participation of persons with mental health problems and persons with intellectual disabilities*, Viena, 2010.

tuturor persoanelor cu dizabilități, indiferent de tipul de deficiență, nestabilind niciun fel de restricție în acest sens.

Doar unsprezece din cele 28 de state membre ale UE – Austria, Croația, Danemarca, Finlanda, Irlanda, Italia, Letonia, Olanda, Slovacia, Spania, și Suedia – garantează dreptul la vot pentru toate persoanele cu dizabilități, inclusiv celor fără capacitate juridică¹⁵. În Irlanda, Legea privind asistarea în luarea deciziilor asigură cadrul legal modern pentru sprijinirea luării deciziilor de către adulți cu dificultăți legate de capacitate, creând o serie de opțiuni diferite de sprijin (asistenți pentru luarea deciziilor, factori de codecizie sau reprezentanți pentru luarea deciziilor). În Danemarca, începând cu 1 ianuarie 2019, odată cu modificarea Legii privind tutela, care permite tutela parțială (în paralel cu tutela totală), li se acordă dreptul de a vota tuturor celor care sunt doar parțial privați de capacitate juridică, inclusiv pentru parlamentul național.

Alte state membre ale Uniunii Europene au un sistem prin care se evaluează capacitatea reală a individului de a vota. În conformitate cu legislațiile naționale, punerea unei persoane sub tutelă nu înseamnă în mod automat pierderea drepturilor de vot. Numirea unui tutore se efectuează, de obicei, de către instanța judecătorească/judecător, care adoptă, în mod normal, și o decizie cu privire la sfera responsabilităților tutorelui pe baza unei evaluări individuale. În urma acestei proceduri, decizia specifică de a priva persoana aflată sub tutelă sau curatelă de drepturile de vot poate fi adoptată, de asemenea, de către instanța judecătorească. Acest lucru se poate întâmpla în Belgia, Republica Cehă, Franța, Ungaria, Malta, Portugalia și Slovenia. În Ungaria, a fost schimbat sistemul în care toți cei aflați sub tutelă nu aveau dreptul de a vota, astfel că, din 2012, judecătorii decid dacă persoanelor cu „capacități mentale limitate li se permite să voteze”. În Slovenia, testul juridic al judecătorilor de a decide dacă să restrângă dreptul de vot, urmărește dacă persoana cu dizabilități este capabilă să înțeleagă semnificația, scopul și efectul alegerilor.¹⁶

Sistemele juridice din nouă țări membre ale Uniunii Europene prevăd excluderea automată de la participarea politică a multor persoane aflate sub diverse măsuri de protecție (cel puțin a celor aflate sub tutelă). Bulgaria, Cipru, Estonia, Germania, Grecia, Lituania, Luxemburg, Polonia, România și

¹⁵ A se vedea Krzysztof Pater (raportor), *Drepturile efective ale persoanelor cu handicap de a vota la alegerile pentru Parlamentul European, Raport de informare – Secțiunea pentru ocuparea forței de muncă, afaceri sociale și cetățenie*, Comitetul Economic și Social European, SOC/554, 2019, pp. 5-36;

¹⁶ *Ibidem*.

Slovacia, interzic votul persoanelor cu dizabilități lipsite de capacitate juridică, dispoziții incluse, de obicei, în legislația electorală, uneori direct în Constituție.

În ultimii ani se poate observa o tendință clară în sistemele juridice ale statelor membre: în loc să îi priveze automat de dreptul la vot pe toți cetățenii plasați în regim de tutelă (care își pierd capacitatea juridică), sistemele se îndreaptă către soluții care fie nu implică privarea exercitării acestui drept de vot, fie înregistrează un număr limitat de cazuri de privare, în urma unei decizii a unei instanțe judecătorești, pe baza unei evaluări individuale.

Problema organizării secțiilor de votare în diferite state membre, inclusiv a cabinelor de vot, generează multe motive de îngrijorare. Niciun stat membru al UE nu a pus în aplicare soluții cuprinzătoare pentru a standardiza modul în care sunt echipate și funcționează secțiile de votare astfel încât să poată fi considerate ușor de folosit de către toți votanții.

Printre cele mai frecvente dificultăți se numără: cabinetele de vot excesiv de mici, dificultăți majore privind utilizarea lor de către utilizatorii de fotolii rulante, lipsa posibilității de a alege modul de completare a buletinului de vot (șezând sau în picioare), mesele prea mici pentru completarea buletinelor de vot, amplasarea fantei din urna de votare astfel încât votanții cu mobilitate redusă sunt împiedicați să introducă buletinul de vot în mod independent.

Un alt aspect ce merită a fi adus în discuție este cel referitor la obligația impusă de unele state membre ale Uniunii Europene potențialilor alegători de a se înregistra înainte de vot, cerință care poate împiedica participarea politică a persoanelor cu dizabilități, în cazul în care procedurile de înregistrare la vot nu sunt accesibile.

În mai mult de jumătate din țările din Uniunea Europeană (15), înregistrarea pentru a vota este automată pentru toți alegătorii. Mai multe dintre aceste state prevăd dispoziții specifice pentru persoanele cu dizabilități care doresc sprijin sau asistență la vot, de a solicita adaptări rezonabile cu mult timp înainte de ziua scrutinului. În Bulgaria, de exemplu, oamenii care nu pot vota la secțiile de votare pentru motive asociate dizabilității trebuie să solicite permisiunea pentru urna mobilă cu 30 de zile înainte de ziua alegerilor, în timp ce în Polonia, alegătorii, persoane cu dizabilități pot schimba locul de vot cu o secție de votare accesibilă, caz în care notifică autoritățile cu cel puțin 14 zile înainte de vot.¹⁷

Deși cei mai mulți dintre oameni își exprimă voturile la secțiile de votare, există și alte metode de vot, cum ar fi votul prin corespondență, e-votul, sau votul prin procură, mijloace alternative de vot ce pot fi disponibile fie tuturor

---

¹⁷ *Ibidem.*

alegătorilor fie sunt concepute pentru a permite celor care altfel nu ar putea ajunge la o secție de votare pentru a vota în ziua alegerilor, de exemplu din cauza absenței din localitatea de reședință, a bolii, sau dizabilității.

În opt state membre ale Uniunii Europene, Austria, Danemarca, Estonia, Finlanda, Germania, Lituania, Olanda și Marea Britanie, toți alegătorii pot vota prin folosirea ca metodă alternativă, votul prin corespondență. În Olanda și Marea Britanie, votul prin procură este permis, dar nu pentru mai mult de două voturi pe procură.¹⁸

Într-un al doilea grup, care cuprinde aproape jumătate (13) din statele membre ale UE, sunt disponibile alternative la vot la secția de votare numai persoanelor cu dizabilități sau cu probleme de sănătate, cea mai comună măsură pentru votare fiind permisă la locul de reședință al alegătorului, în prezența oficialilor electorali. În Irlanda, Luxemburg și Polonia, cu toate acestea, votul prin corespondență este disponibil persoanelor cărora dizabilitatea sau problemele de sănătate le împiedică accesul la o secție de votare, în timp ce votul prin procură este o posibilitate pentru aceste persoane în Polonia și Suedia.¹⁹

În Cipru, Grecia și Portugalia, voturile pot fi exprimate numai în secțiile de votare.

O problemă deosebită apare în cazul persoanelor cu dizabilități găzduite pe termen lung în instituții, deși CDPD menționează, la art. 19, dreptul acestora de a trăi independent în comunitate. Având dreptul de a se bucura de participare politică, în condiții de egalitate cu ceilalți, persoanele cu dizabilități întâmpină o serie de probleme în exercitarea acestuia, accesul la o secție de votare fiind dificil, fie pentru că instituțiile sunt situate în zone îndepărtate, fie din lipsa accesibilității mijloacelor de transport sau chiar din cauza faptului că rezidenții nu pot părăsi instituția fără asistență. Așadar, în aceste condiții, asigurarea exercitării dreptului la vot implică furnizarea de forme alternative de vot, înființarea de cabine de vot în cadrul acestora, sau permiterea urnelor mobile care pot fi aduse la instituții. Astfel de măsuri ar trebui să ia în considerare importanța garantării secretului votului și asigurarea că persoanele cu dizabilități pot face o alegere liberă, fără o influență necuvenită din partea altora.²⁰

Optsprezece state membre ale Uniunii Europene dispun de o legislație specifică ce reglementează modul în care persoanele care trăiesc în instituții

---

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ *Ibidem.*

pe termen lung pot vota. În Austria, Bulgaria, Finlanda, Franța, Germania și Polonia, legea prevede ca secțiile de votare să fie înființate în instituțiile ce găzduiesc pe termen lung persoane cu dizabilități. În Italia, pentru a putea înființa o secție de vot într-o instituție rezidențială, există condiția ca aceasta să aibă cel puțin 200 paturi.

În cazul altor țări precum Ungaria, Letonia, Lituania, Slovacia și Slovenia, deschiderea unei secții de votare în instituțiile pe termen lung, necesita o cerere individuală sau notificare în avans, care ar putea acționa ca o barieră în calea exercitării dreptului de vot.²¹

În Danemarca, Luxemburg, Olanda, România, Spania, Suedia și Marea Britanie, în ce privește votarea persoanelor care trăiesc în instituții pe termen lung, se utilizează măsuri generale privind forme alternative de vot. Secții de votare mobile nu sunt prevăzute în aceste țări, cu excepția României, unde poate fi furnizată urna mobilă pentru alegerile naționale în cazul în care o persoană solicită aceasta din cauze medicale neputându-se asigura transportul la o secție de votare, cererea trebuie însă aprobată de către președintele biroului electoral din zonă.

În Belgia, Cipru și Grecia nu există o legislație care să stabilească modul în care cei care trăiesc pe termen lung în instituții își pot exercita dreptul de vot.

Îmbătrânirea societăților reprezintă unul dintre factorii care vor duce la o creștere a numărului de persoane din instituțiile de îngrijire și din spitale, motiv pentru care va trebui acordată o atenție specială asigurării condițiilor necesare pentru ca aceste persoane să își poată exercita dreptul de vot. Experiența din statele Uniunii Europene a demonstrat că utilizarea unei secții de votare închise este cea mai bună soluție sistematică dacă instituția respectivă deține cel puțin 50-100 de persoane, pentru cele din instituțiile mai mici votul efectuându-se prin intermediul unei urne mobile puse la dispoziție de către o comisie electorală mobilă. Desigur, persoanele imobilizate la pat ar trebui să poată vota întotdeauna utilizând o urnă mobilă. În aceste cazuri însă, având în vedere relațiile specifice, cu un nivel înalt de dependență, dintre pacienți și personalul din aceste instituții, riscul ca deciziile votanților să fie influențate trebuie să fie redus la minimum. Prin urmare, în aceste instituții ar trebui să se pună accent pe formele directe de vot, care permit comisiei independente să se asigure că niciun membru al personalului nu-l obligă pe votant să voteze într-un anumit mod.²²

---

²¹ *Ibidem.*

²² *Ibidem.*

5. Dreptul la vot al persoanelor cu dizabilități în România

Constituția României garantează, potrivit art. 36, egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor români, fără privilegii și discriminări și prevede că au drept de vot toți cetățenii români care au împlinit vârsta de 18 ani, cu excepția debililor sau alienaților mintali, puși sub interdicție, și a persoanelor condamnate, prin hotărâre judecătorească definitivă, la pierderea drepturilor electorale. Tot Constituția prevede că pot fi aleși cetățenii români cu drept de vot care au domiciliul în țară, dacă nu le este interzisă asocierea în partidele politice.

Potrivit legislației electorale, în România, statul asigură condiții egale de exercitare a dreptului de vot. În materie electorală legislația românească permite doar exercitarea directă a dreptului de vot sau exercitarea asistată, dar nu și votarea prin reprezentanți. Astfel, alegătorii au posibilitatea să se deplaseze personal la secția de votare de care aparțin, fiind stabilite o serie de cerințe care să asigure condiții corespunzătoare pentru exercitarea dreptului de vot:

- la stabilirea secțiilor de votare vor fi avute în vedere îndeosebi spații aflate la parterul clădirilor;
- pentru accesul persoanelor cu handicap locomotor care intenționează să își exercite dreptul de vot, se amenajează rampe speciale;
- pe lângă norma de cabine calculată pentru o secție de votare se recomandă confecționarea și amplasarea unei cabine de vot pentru persoanele cu handicap locomotor, dimensionată și marcată corespunzător.

În secția de votare, alegătorul care, din motive temeinice, constatate de președintele biroului electoral al secției de votare, nu poate să voteze singur are dreptul să cheme în cabina de votare un însoțitor ales de el pentru a-l ajuta. Acesta nu poate fi din rândul observatorilor sau membrilor biroului electoral al secției de votare. Pentru alegătorii netransportabili din cauză de boală sau invaliditate, președintele biroului electoral al secției de votare poate aproba, la cererea scrisă a acestora, însoțită de copii ale unor acte medicale sau alte acte oficiale din care să rezulte că persoanele respective sunt netransportabile, ca o echipă formată din cel puțin doi membri ai biroului electoral să se deplaseze cu o urnă specială și cu materialul necesar votării la locul unde se află alegătorul, pentru a se efectua votarea. În raza unei secții de votare se utilizează o singură urnă specială. Urna specială poate fi transportată numai de membrii biroului electoral al secției de votare și se poate deplasa numai în raza teritorială arondată la respectiva secție de votare.

Așadar, legislația electorală nu cuprinde reglementări specifice, clare, referitoare la crearea condițiilor pentru a se asigura exercitarea votului pentru

persoanele cu dizabilități. Nu au fost elaborate nici materiale de vot și nici informații în format accesibil, persoanelor cu handicap vizual sau mintal. De asemenea, nu există date referitoare la situații în care nu s-a putut exercita dreptul la vot, deși există riscul producerii acestora, în special în cazul persoanelor ce beneficiază de servicii sociale în centrele rezidențiale.

6. Concluzii și recomandări

Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități anunță o nouă eră pentru participarea politică a persoanelor cu dizabilități impunând obligația de a garanta persoanelor cu dizabilități drepturile politice și posibilitatea ca acestea să le poată exercita în condiții de egalitate cu ceilalți.

În multe țări persoanele cu dizabilități continuă să se confrunte cu bariere fizice și de comunicare, cu secții de votare inaccesibile, cu lipsa de informații în formate accesibile, care împiedică sau limitează participarea lor egală și efectivă în desfășurarea afacerilor publice. Mai rămân încă multe de făcut pentru a garanta accesul egal și efectiv la drepturilor politice de către toate persoanele cu dizabilități, măsuri ce ar putea avea în vedere²³:

- Eliminarea obstacolelor juridice și administrative: Planurile naționale de acțiune privind dizabilitatea ar trebui să abordeze modalități de promovare a participării la vot a persoanelor cu dizabilități, inclusiv modificarea legilor care privesc aceste persoane de dreptul de vot din cauza dizabilității; introducerea formelor alternative de vot pentru persoanele instituționalizate, și accesibilizarea mecanismelor de reclamație cu privire la vot;

- O participare la vot mai accesibilă, în sensul în care secțiile de votare ar trebui să răspundă nevoilor tuturor persoanelor cu dizabilități, nu doar celor cu deficiențe fizice. Informațiile cu privire la alegeri și materialele de campanie ar trebui să fie disponibile într-o gamă variată de formate accesibile – de exemplu în Braille, limbajul semnelor, în formate ușor de citit etc.

- Utilizarea unor forme accesibile de comunicare sau prin acordarea de sprijin suplimentar acolo unde este necesar.

- Sensibilizarea cu privire la drepturi: – Funcționarii implicați în alegeri, partidele politice, autoritățile publice și mass-media au nevoie de instruire și de orientări cu privire la modul în care trebuie să răspundă nevoilor persoanelor cu dizabilități. De asemenea, organizațiile persoanelor cu dizabilități ar trebui să beneficieze de sprijin pentru implementarea unor programe de conștientizare în rândul membrilor lor a importanței exercitării dreptului de vot.

²³ A se vedea FRA, *The right to political participation for persons with disabilities: human rights indicators*, Viena, 2014.

- Colectarea de date pentru a măsura participarea la vot, date fiabile și comparabile la nivelul UE și al statelor membre pentru a fi utilizate la formularea de măsuri țintite care vor îmbunătăți participarea la vot, inclusiv elaborarea de abordări comune pentru culegerea unor astfel de date și de orientări pentru măsurarea accesibilității.

Sunt necesare a fi dezvoltate modalități alternative de vot, care să permită alegătorilor cu dizabilități să voteze în public, preferabil fără asistență, asigurându-se astfel secretul votului. Acestea ar trebui să fie întotdeauna evaluate în raport cu obligația generală de a include persoanele cu dizabilități în toate aspectele societății, promovând independența, autonomia și demnitatea acestora, urmând a fi utilizate numai în cazurile în care nu este posibil, sau este extrem de dificil, pentru persoanele cu dizabilități să voteze în secțiile de votare, la fel ca toți ceilalți, pentru că, dependența generală privind votarea asistată și votul alternativ nu sunt în concordanță cu obligațiile generale asumate de statele părți în conformitate cu articolele 4 și 29 din Convenție.

Bibliografie:

Degener T., Quinn G. (2002), *A Survey of International, Comparative and Regional Disability Law Reform*, în Breslin M. L., Yee S. (editori), *Disability Rights Law and Policy: International and National Perspectives*, Transnational Publishers;

FRA (2014), *The right to political participation for persons with disabilities: human rights indicators*, Viena;

FRA (2010), *The right to political participation of persons with mental health problems and persons with intellectual disabilities*, Viena;

Human Rights Council (2011), *Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on participation in political and public life by persons with disabilities*;

CESE (2019), *Drepturile efective ale persoanelor cu handicap de a vota la alegerile pentru Parlamentul European – Raport de informare*;

Organizația Mondială a Sănătății (2010), *Raportul Mondial privind dizabilitatea*, Geneva;

Zlătescu M. I., Neagoe. A., Vida C. I. și alții (2012), *Nediscriminare, Autonomie, Incluziune*, IRDO, București;

Documente internaționale și regionale:

Declarația Universală a Drepturilor Omului;

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice;

Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (2006)
Primul Protocol la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;
Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene;
Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene;
Directiva 93/109 a Consiliului din 6 decembrie 1993 de stabilire a normelor de exercitare a dreptului de a alege și de a fi ales pentru Parlamentul European pentru cetățenii Uniunii care au reședința într-un stat membru în care nu sunt resortisanți;
Directiva 94/80 a Consiliului din 19 decembrie 1994 de stabilire a normelor de exercitare a dreptului de a alege și de a fi ales la alegerile locale pentru cetățenii Uniunii care au reședința într-un stat membru a cărui cetățenie nu o dețin;
Codul de bune practici în materie electorală – Orientări și raport explicativ, adoptat de Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) la cea de-a 52-a sesiune din octombrie 2002;
Recomandarea (2006)5 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre ale Consiliului Europei cu privire la Planul de Acțiune pentru promovarea drepturilor și a deplinei participări a persoanelor cu dizabilități în societate: Îmbunătățirea calității vieții persoanelor cu dizabilități în Europa 2006-2015;
Recomandarea (2011)14 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind participarea persoanelor cu dizabilități la viața politică și publică;
Strategia europeană 2010-2020 pentru persoanele cu dizabilități: un angajament reînnoit pentru o Europă fără bariere;
Declarația de revizuire a Codului bunelor practici în materie electorală privind participarea persoanelor cu dizabilități la alegeri (2011).